

VĚC IWANCZUK PROTI POLSKU

[Čl. 3, čl. 5 odst. 3](#) a [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#)

(zákaz ponižujícího zacházení

právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení,

propuštění podmíněné zárukou,

právo na řízení v přiměřené lhůtě)

Dne 15. listopadu 2001 vyhlásil předseda senátu 4. sekce

Evropského soudu pro lidská práva

v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Iwanczuk proti Polsku).

Soud rozhodoval v senátu (4. sekce).

Ke skutkovému stavu

Stěžovatelem je polský státní příslušník, pan Krzysztof Iwanczuk (nar. 1962).

V září 1991 byl obviněn z padělání veřejných listin a jejich užití. V květnu 1992 na něj byl vydán příkaz k zatčení pro podezření z krádeže. Následně byl stěžovatel vzat do vazby. V září 1992 byl obviněn z podvodu v prosinci téhož roku bylo obvinění změněno na trestný čin zpronevěry. V dubnu 1993 byla na stěžovatele podána obžaloba.

Dne 19. 9. 1993 stěžovatel požádal vězeňskou zprávu, aby mu umožnila hlasovat v parlamentních volbách ve věznici byla umístěna hlasovací zařízení. Jeden z příslušníků vězeňské stráže stěžovatele odvedl do strážní místnosti, kde mu skupinou čtyř příslušníků stráže bylo řečeno, že k tomu, aby mu bylo umožněno hlasovat, se musí vysvléci a podstoupit tělesnou prohlídku. Stěžovatel odložil své oblečení s výjimkou spodního prádla, načež ho příslušníci stráže podle jeho tvrzení začali zesměšňovat, vyslovovali ponižující poznámky o jeho těle a uráželi ho. Poté mu bylo nařízeno, aby se vysvlékl do naha. Stěžovatel to odmítl a opakovaně se dožadoval toho, aby směl hlasovat bez tělesné prohlídky. To bylo odepřeno a stěžovatel byl odveden zpět do své cely, aniž mu bylo dovoleno hlasovat. Dalším vězňům, kteří žádali o povolení ke vstupu do volební místnosti, bylo také nařízeno, aby podstoupili tělesnou prohlídku.

Dne 23. 9. 1993 stěžovatel podal Nejvyššímu soudu stížnost, v níž uvedl, že bylo porušeno jeho volební právo, jelikož mu bylo zabráněno v hlasování. Tvrdil, že požadavek, aby podstoupil tělesnou prohlídku, byl neodůvodněný, jelikož jeho chování v průběhu celého období vazby ani v nejmenším nenaznačovalo, že by mohl ohrozit bezpečnost dalších hlasujících vězňů nebo stráž. Stěžovatel si na ponižení, kterému ho vystavili příslušníci stráže. Upozornil na to, že ve volební místnosti bylo přítomno zhruba deset příslušníků stráže, a bylo tak neudržitelné tvrdit, že by zde pro kohokoli mohl představovat jakékoli nebezpečí, jelikož bylo zjištěno, že u sebe nemůže mít žádné zbraně. Nejvyšší soud v říjnu 1993 stížnost zamítl. Odkázal přítom na zápis o konverzaci mezi velitelem stráže, který byl v rozhodnou dobu ve službě, a předsedou volební komise. Tento zápis byl připraven na žádost Krajského soudu ve Vratislavi, který byl Nejvyšším soudem požádán o pomoc při zjištění skutkových okolností. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že podle zmíněného zápisu příslušníci stráže prohlásili, že stěžovatel by u sebe mohl mít žiletku a ohrozit s ní členy volební komise. Nejvyšší soud dospěl k názoru, že příslušníci stráže postupovali v souladu s pravidly vyšetřovací vazby z roku 1989, která stanovovala, že "vznikne-li potřeba, osoba držená ve vazbě musí podstoupit prohlídku", a s nepublikovaným nařízením z roku 1974, o bezpečnosti ve věznicích, jež se týkalo mj. tělesných prohlídek. Podle Nejvyššího soudu tak nemohlo být konstatováno, že ze strany stráž existoval úmysl spáchat trestný čin nebo zneužít postavení. Nejvyšší soud uzavřel, že inkriminované události neporušily stěžovatelovo volební právo.

V průběhu vyšetřování a hlavního líčení, které bylo zahájeno 22. 9. 1993 před Krajským soudem ve Vratislavi (dále jen "Krajský soud"), stěžovatel několikrát požádal o propuštění z vazby. Dne 21. 12. 1993 Krajský soud rozhodl propustit stěžovatele na svobodu pod podmínkou složení peněžní záruky ve výši 2 miliardy starých zlotých. Odvolací soud ve Vratislavi (dále jen "Odvolací soud") toto rozhodnutí potvrdil s tím, že neexistuje překážka pro to, aby záruka byla složena v dluhopisech nebo jako hypotéka. Dne 18. 1. 1994 Krajský soud snížil výši záruky na 1,5 miliardy starých zlotých. Stěžovatel 28. 1. požádal, aby byla záruka přijata ve formě hypotéky na jeho majetek, a předložil znalcem vypracovaný odhad svého majetku, jakož i výpis z katastru nemovitostí, aby prokázal, že příslušný majetek vlastní.

Dne 17. 2. 1994 si dotýčný stěžoval na to, že Krajský soud nepřijal žádné kroky k provedení svého nařízení z 18. 1. Uvedl, že jeho vazba po tomto datu je nezákonná, jelikož měla být nahrazena zárukou. Poukázal na to, že předložil relevantní dokumenty týkající se jeho majetku. Krajský soud dne 23. 2. 1994 nařídil, že záruka musí být složena v hotovosti nebo ve státních dluhopisech. Dne 31. 4. 1994 Odvolací soud zrušil rozhodnutí týkající se výše záruky. Krajský soud ji 19. 4. snížil na 100 milionů starých zlotých v hotovosti a 750 milionů starých zlotých ve formě hypotéky. Dne 5. 5. 1994 byl stěžovatel propuštěn na svobodu.

Následně pokračovalo hlavní líčení. Do 17. 11. 1999 se uskutečnilo 71 jednání. K tomuto datu se změnilo složení soudu a jednání tudíž musela být zahájena znovu. Řízení dosud probíhá.

Řízení před Evropským soudem pro lidská práva

Pan Iwanczuk se 26. 4. 1994 obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva. Ve své stížnosti tvrdil, že byl podroben ponižujícímu zacházení, že jeho vazba po 21. 12. 1993 byla svévolně prodlužována, a že trestní řízení přesáhlo přiměřenou lhůtu. Dovoľoval se přitom [čl. 3](#), [čl. 5 odst. 3](#) a [čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod](#) (dále Úmluva). Po vstupu v platnost [Protokolu č. 11 k Úmluvě](#) (1. 11. 1998) projednávání stížnosti převzal Evropský soud pro lidská práva (dále Soud). Věc byla přidělena 4. sekci Soudu, jejíž senát 9. 11. 2000 stížnost prohlásil za zčásti přijatelnou k meritornímu posouzení.

K [čl. 3 Úmluvy](#):

Pan Iwanczuk si stěžuje na ponižující zacházení ze strany příslušníků vězeňské stráže při incidentu, k němuž došlo 19. 9. 1993. Podle jeho slov jím byl porušen [čl. 3 Úmluvy](#), který zní:

„ Nikdo nesmí být (...) podrobován (.) ponižujícímu zacházení (.)“

Jak Soud uvedl při mnoha příležitostech, [čl. 3 Úmluvy](#) zakotvuje jednu z nezákladnějších hodnot demokratické společnosti. Absolutně zakazuje mučení a nelidské či ponižující zacházení anebo trest, nehledě na okolnosti a chování oběti (Labita proti Itálii, 2000).

Soud dále připomíná, že podle judikatury orgánů [Úmluvy](#) musí špatné zacházení (ill-treatment) dosáhnout určité minimální úrovně závažnosti, má-li spadat do působnosti [čl. 3](#) (Irsko proti Spojenému království, 1978). To samé platí v případě ponižujícího zacházení (Castello-Roberts proti Spojenému království, 1993). Co se týče kritérií týkajících se pojmu "ponižující zacházení (degrading treatment)", Soud poznamenává, že samo zacházení není ponižující (degrading), pokud dotčená osoba nezakusila pokoření (humiliation) nebo potupu (debasement) dosahující minimální úrovně závažnosti. Posouzení této minimální úrovně závažnosti je relativní tato úroveň musí být posouzena s ohledem na okolnosti každého případu (cf., mezi mnoha jinými, výše cit. Irsko proti Spojenému království a dále Dougoz proti Řecku, 2001).

Zacházení může být podle judikatury Soudu považováno za ponižující, pokud v obětech může vyvolávat pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, způsobilé je pokořit a potupit (viz Irsko proti Spojenému království). Navíc postačuje, je-li oběť pokořena ve svých vlastních očích (Tyrer proti Spojenému království, 1978, a Smith a Grady proti Spojenému království, 1999).

Kromě toho při posuzování, zda je určité zacházení ponižující ve smyslu [čl. 3](#), Soud přihlíží k tomu, zda cílem zacházení bylo dotčeného člověka pokořit a potupit a zda, pokud jde o důsledky, postihlo jeho osobnost způsobem neslučitelným s [čl. 3](#). Ani absence takového cíle však nemůže s konečnou platností vyloučit konstatování porušení [čl. 3](#) (Peers proti Řecku, 2001), Valasinas proti Litvě, 2001).

Soud zdůrazňuje, že osoba, která je držena ve vazbě a o jejíž trestní odpovědnosti nebylo rozhodnuto pravomocným soudním rozhodnutím, požívá presumpce nevin. Tento předpoklad platí nejen pro její procesní práva v trestním řízení, ale i pro právní režim upravující práva takových osob ve vazebních zařízeních, včetně způsobu, jakým má s drženou osobou zacházet vězeňská stráž. Dále je třeba upozornit na to, že státní orgány vykonávají nad osobou drženou ve vazbě plnou kontrolu a způsob, jakým s ní zacházejí, musí být s ohledem na její zranitelnost podroben přísnému dohledu podle [Úmluvy](#) (viz též Tomasi proti Francii, 1992).

V projednávaném případě si stěžovatel přál užít svého základního práva, práva hlasovat v parlamentních volbách, ve volební místnosti upravené pro tento účel ve věznici. Soud má za to, že je diskutabilní, zda by výkon tohoto práva osobami drženými ve vazbě měl být podroben jakýmkoli jiným speciálním podmínkám, než jsou ty, které diktuji běžné požadavky na bezpečnost ve věznici. V každém případě se Soud s ohledem na okolnosti případu nedomnívá, že bylo odůvodněné, aby takové podmínky zahrnovaly příkaz vysvléci se do naha před skupinou příslušníků vězeňské stráže.

Soud v této souvislosti zaprvé poznamenává, že vláda se ve svém podání omezila na konstatování zákonnosti inkriminovaného opatření. Nevěnovala se ovšem otázce, jak byla relevantní ustanovení vnitrostátního práva v příslušné době aplikována v praxi v kontextu parlamentních voleb organizovaných ve věznici. Obzvláště nebylo tvrzeno nebo prokázáno, že toto opatření bylo aplikováno stejným způsobem na všechny vězně ve vratislavské vazební věznici pro účely zajištění bezpečnosti voleb.

Soud je dále toho názoru, že s ohledem na osobnost stěžovatele, jeho mírumilovné chování po celou dobu vazby a na skutečnost, že nebyl obviněn z násilného trestného činu ani neměl předchozí záznam v trestním rejstříku, nebylo prokázáno, že existovaly důvody k obavám, že se bude chovat násilně. Nebylo proto prokázáno, že příkaz k tělesné prohlídce byl vskutku oprávněný.

Při posuzování kritizovaného zacházení musí být také přihlédnuto k záměrům osob, které se ho dopustily, totiž k tomu, zda jednaly s promyšleným cílem ponižit nebo pokořit. V této souvislosti je tvrzeno, že stěžovatel byl urážen a zesměšňován čtyřmi příslušníky vězeňské stráže. Podání vlády v tomto ohledu neposkytuje důkaz, že toto tvrzení je nepravdivé. Je tomu tak proto, že o okolnostech případu nebylo vedeno žádné administrativní vyšetřování kontradiktorní povahy. Jediná skutková zjištění byla provedena v rámci řízení o stěžovatelově stížnosti Nejvyššímu soudu. Ten požádal Krajský soud, aby v tomto směru provedl šetření. Krajský soud následně požádal vězeňskou správu, aby předložila písemná prohlášení osob, jichž se případ týkal, a Nejvyšší soud své závěry vyvodil ze zápisu připraveného na základě svědectví příslušníků stráže. Stěžovatel nebyl v průběhu vyšetřování vyslechnut, a také nebylo prokázáno, že by mu byla dána jakákoli možnost se seznámit se zmíněným svědectvím či prohlášení strážní komentovat. To podle názoru Soudu ukazuje na nechuť státních orgánů incident řádně vyšetřit. Soud proto nemůže přisoudit příliš velkou váhu argumentům, kterými vláda vyvrací stěžovatelova tvrzení.

Soud s ohledem na výše uvedené konstatuje, že stěžovateli bylo nařízeno, aby se vysvlékl do naha před skupinou příslušníků vězeňské stráže. Nebyly předloženy žádné přesvědčivé důvody, které by dovolovaly závěr, že tento příkaz byl - s

ohledem na stěžovatelovu osobnost a všechny další okolnosti případu - nezbytný a ospravedlněný bezpečnostními důvody.

Navic, i když osobní prohlídky s vyslečením mohou být při některých příležitostech nutné pro zajištění bezpečnosti nebo udržení pořádku ve věznicích, musejí být prováděny přiměřeným způsobem. V projednávaném případě příslušníci stráže stěžovatele uráželi a zesměšňovali. Cílem jejich chování bylo vyvolat u stěžovatele pocity ponížení a strachu. To podle mínění Soudu ukazuje na nedostatek respektu k lidské důstojnosti stěžovatele. Vzhledem k tomu, že takové zacházení bylo uštěřeno osobě, která si přála vykonat své volební právo v rámci speciálních úprav provedených ve vratslavské věznici pro vazebně stíhané osoby, a s přihlédnutím k absenci přesvědčivého ospravedlnění, je Soud toho názoru, že dané chování bylo ponižujícím zacházením jsoucím v rozporu s [čl. 3 Úmluvy](#).

K [čl. 5 odst. 3 Úmluvy](#):

Stěžovatel tvrdí, že při stanovení podmínek složení záruky soudy nepostupovaly účelně, a v důsledku toho byla jeho vazba po rozhodnutí z 21. 12. 1993, podle něhož měl být propuštěn na svobodu, svévolně prodlužována. Uvádí, že tím byl porušen [čl. 5 odst. 3 Úmluvy](#), který zní:

"Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení."

Soud připomíná, že podle jeho judikatury musí být výše záruky v zásadě stanovena v závislosti na dotčené osobě, jejím majetku (.), jinými slovy na stupni přesvědčení, že vyhlídka na ztrátu jistoty v případě jejího nedostavení se k přelíčení budou působit jako dostatečné odstrašení na to, aby rozptýlili jakékoli její nutkání vyhnout se spravedlnosti (viz Neumeister proti Rakousku, 1968). Obžalovaný, u něhož soudní orgány samotné prohlásí, že jsou připraveny ho propustit na svobodu pod podmínkou složení záruky, musí poctivě poskytnout dostatek informací, které jsou v případě potřeby ověřitelné, k výši záruky, jež má být stanovena. Jelikož je v sázce základní právo na svobodu, zaručené [článkem 5 Úmluvy](#), příslušné orgány musí při stanovení přiměřené záruky postupovat s tak velkou péčí jako při rozhodování, zda je nezbytné pokračování vazby obžalovaného (viz zpráva Evropské komise pro lidská práva ve věci stížnosti č. 8339/78).

K projednávanému případu Soud poznamenává, že příslušné orgány konstatovaly již v prosinci 1993, jak ukazuje rozhodnutí Krajského soudu z 21. 12. toho roku, že stěžovatelovo propuštění samo o sobě neohroží další průběh řízení. Stěžovatel byl však propuštěn až v květnu 1994, tj. o čtyři měsíce a dva týdny později, jelikož v průběhu tohoto období byla několikrát změněna rozhodnutí o výši a formě záruky.

Soud konstatuje, že stěžovatel promptně splnil svou povinnost poskytnout relevantní informaci o svém majetku. Pouze posouzení aktuální výše záruky, jaká měla být složena, se ze strany soudů měnilo. Hlavní obtíž však spočívala ve stanovení formy záruky, tj. v otázce, zda má být složena v hotovosti, státních dluhopisech nebo formou hypotéky na stěžovatelovu nemovitost. Musí být přihlédnuto ke skutečnosti, že soudy v jistém okamžiku odmítly složení záruky formou hypotéky, aniž vyslovily pochybnosti o stěžovatelově vlastnickém titulu. To podle Soudu znamená, že se stavěly zdrženlivě k přijetí záruky, která by v případě stěžovatelova nedostavení se k přelíčení vyžadovala podniknutí jistých formalit na to, aby byl majetek zabaven. To podle mínění Soudu samo o sobě nemůže být nahlíženo jako dostatečný důvod pro prodloužení vazby, která již byla prohlášena za nepotřebnou rozhodnutím příslušného soudního orgánu, o čtyři měsíce.

S ohledem na skutečnost, že procedura týkající se výše a způsobu složení záruky se protáhla na čtyři měsíce a dva týdny, zatímco stěžovatel zůstával ve vazbě, a na to, že soudní orgány neuvedly adekvátní důvody pro ospravedlnění několika po sobě následujících změn rozhodnutí o formě složení záruky, Soud dospěl k závěru, že byl porušen [čl. 5 odst. 3 Úmluvy](#).

K [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#):

Stěžovatel kritizuje délku trestního řízení, přičemž se dovolává se [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#), jehož relevantní část má následující znění:

"Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla (.) v přiměřené lhůtě projednána (.) soudem (.), který rozhodne (.) o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu (.)"

1. Posuzované období

Soud připomíná, že Polsko uznalo pravomoc Evropské komise pro lidská práva přijímat individuální stížnosti od jakékoli fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za poškozené v důsledku porušení práv, přiznaných [Úmluvou](#), jakýmkoli aktem, rozhodnutím nebo událostí, k nimž došlo po 30. 4. 1993. Podle [čl. 6 Protokolu č. 11 k Úmluvě](#) toto omezení zůstává v platnosti pro pravomoc Soudu podle tohoto [Protokolu](#). Z toho plyne, že období, které musí být posouzeno podle [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#), začalo nikoli 12. 9. 1991, kdy byl stěžovatel obviněn z trestného činu, ale až 1. 5. 1993, kdy polské prohlášení uznávající právo na individuální stížnost podle bývalého [čl. 25 Úmluvy](#) nabylo účinnosti. Řízení dosud probíhá. Posuzované období je tedy zhruba osm a půlleté.

2. Aplikovatelná kritéria

Pokud jde o přiměřenost délky řízení, Soud připomíná, že musí být posuzována ve světle konkrétních okolností případu a s přihlédnutím ke kritériím stanoveným judikaturou Soudu, především ke složitosti případu, chování stěžovatele a státních orgánů zabývajících se případem, jakož i k tomu, co bylo pro stěžovatele v sázce (viz, mezi jinými, Pélissier a Sassi proti Francii, 1999), a Phillis proti Řecku (č. 2), 1997).

3. Aplikace na projednávaný případ

Soud uznává, že řízení vykazovalo jistou složitost s ohledem na rozsah trestního případu. Pokud jde o chování

stěžovatele, Soud má za to, že nebylo prokázáno, že by přispěl k délce řízení. Co se týče chování státních orgánů, Soud konstatuje, že v listopadu 1997 se změnilo složení příslušného soudu, v důsledku čehož musela být jednání zahájena znovu, a to po 71 jednáních, která se již ve věci konala.

S ohledem na všechny údaje, které má k dispozici, se Soud domnívá, že celkové trvání řízení nemůže být pokládáno za přiměřené, navzdory složitosti, která je podobným řízením vlastní. Soud proto dospěl k závěru, že byl porušen [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#).

Spravedlivé zadostiučinění

Stěžovatel na základě [čl. 41 Úmluvy](#) požádal o spravedlivé zadostiučinění za morální újmu ve výši 20 000 amerických dolarů (USD). Soud mu s přihlédnutím ke své judikatuře (viz Kud+a proti Polsku, 2000) přiznává částku 30 000 (nových) zlotých (PLN).

Stěžovatel dále požádal o proplacení nákladů vnitrostátního řízení a řízení před orgány [Úmluvy](#) ve výši 4 100 USD. Soud připomíná, že podle své judikatury musí zjistit, zda byla požadovaná suma skutečně a nezbytně vynaložena a byla svou výší přiměřená (cf. Brumarescu proti Rumunsku [spravedlivé zadostiučinění], 2001). Použitím zmíněných kritérií na projednávaný případ Soud dospěl k závěru, že je přiměřené stěžovateli přiznat částku 14 400 PLN.

Výrok rozsudku

Soud rozhodl:

- 1.šesti hlasy proti jednomu, že byl porušen [čl. 3 Úmluvy](#)**
- 2.jednomyslně, že byl porušen [čl. 5 odst. 3 Úmluvy](#)**
- 3.jednomyslně, že byl porušen [čl. 6 odst. 1 Úmluvy](#)**
- 4.jednomyslně, že žalovaný stát musí do tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným podle [čl. 44 odst. 2 Úmluvy](#), stěžovateli vyplatit 30 000 PLN za morální újmu a 14 400 PLN za náklady řízení tyto částky budou navýšeny o prostý úrok ve výši 30 % p. a. za období od vypršení výše uvedené lhůty do vyplacení**
- 5.žádost o spravedlivé zadostiučinění se v dalším zamítá.**